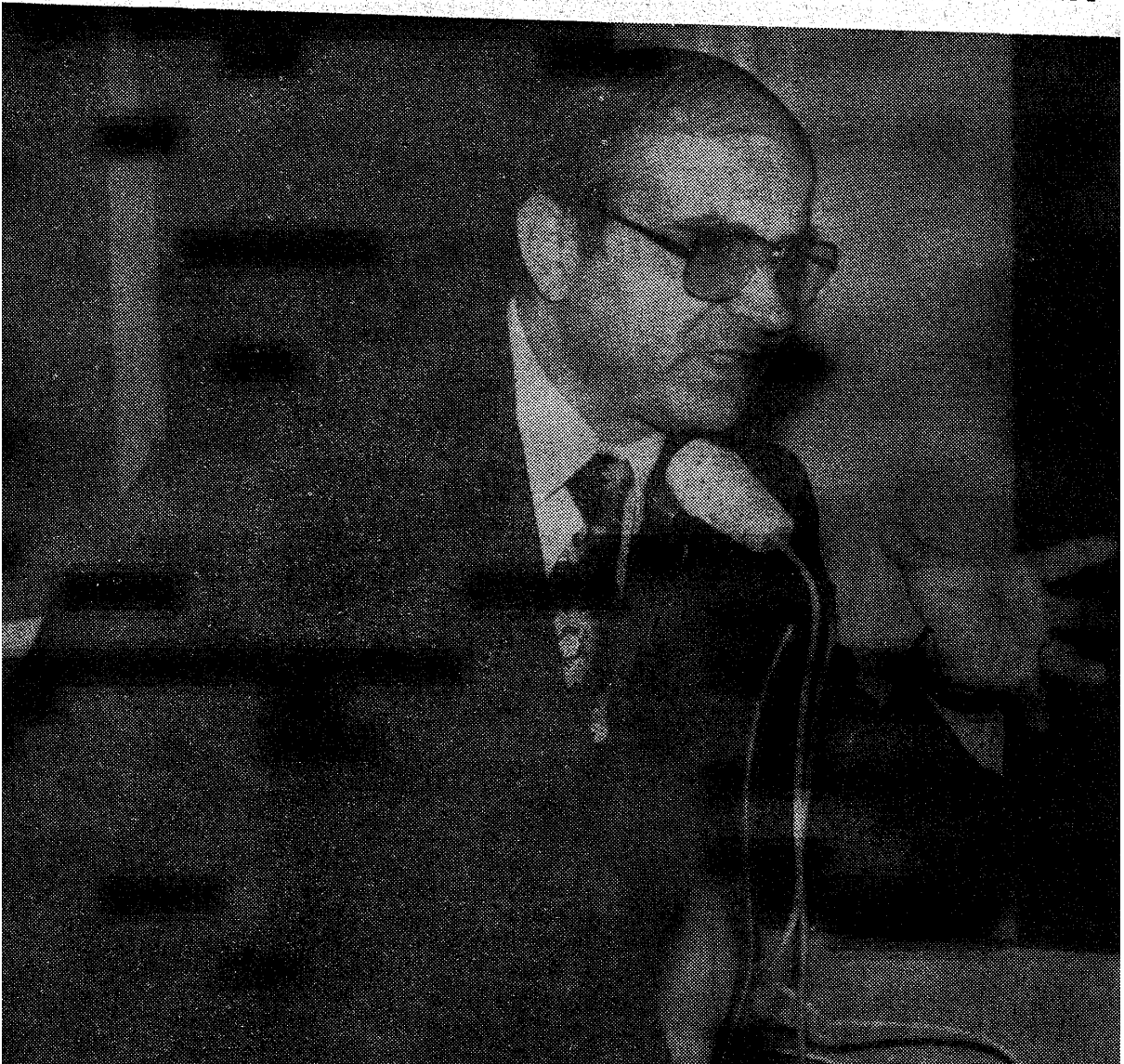

TÜRK FOLKLORU

SAYI: 54

OCAK 1984

100 LİRA

Âşık Cemali

(1811 ? — 1883)

Mehmet KARA

Âşık Cemali, 1811 (?) yılında Mersin'e bağlı Gülhar Kazası'nın Örenpınar Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Ahmet olup, şiire başladıktan sonra Cemâli adını almış ve Ahmet adını bir daha kullanmamıştır.

Cemâli, hayatının askerlik dışında kalan bölümünde fazla dışarıya çıkmayıp sürekli olarak doğduğu köyde ikamet etmiştir. Bu hususla birlikte yaşadığı Taşeli Platosu'nun âdetâ kapalı bir havza niteliğinde olması O'nun şiirlerinin dışa açılmasına engel teşkil etmiştir. Özellikle bu yörelerde yolların yokluğu ile edebiyat ve sanat meraklılarının o çevrede azlığı, Cemâli hakkında yapılacak araştırmalara bu güne kadar mani olup sanatını karanlıkta bırakmıştır.

Bir sanatçının zamanında yaptığı şöhrete, daha sonra onu tanıtmak için yazılan yazıların eşlik etmesiyle, sanatçı o günkü cemiyette yaşasa bile, bugünkü yerini almış olur. Tanıtmak için yazılan eserlerin zihinlerde bıraktığı tesir küçümsenemez.

Ben, Cemâli'nin adını geçen yıl Fuat Köprülü'nün «Türk Sazşairleri» adlı kitabında gördüm. Kendim onun yaşadığı yörenin çocuğu olduğumdan dikkâtimi çekti. Aslında çocukluğumda yaşlılar, bazı şiirler okurlardı. Fakat bu şiirlerin kime ait olduğunu bilmezdim. Yaptığım araştırmada elde ettiğim şiirlerden birçoklarının küçükken dinlediklerim olduğunu hatırladım. Geçtiğimiz yaz dağ, taş demede nköy köy dolaşarak, kahvelerde konuşarak O'nun halkın dilinde yaşayan şiirlerinden çoğunu derledim.

Günden güne değişerek kaybolup gitmeye yüz tutan, hattâ, bazı şiirlerinden hâfizalarda tek mısraı kalan bir âşığı Türk Edebiyatı'na kazandırarak mevcut şiirlerini yok olmaktan kurtarabilirsem kendimi bahtiyar hissederim.

Hakkında yaptığım şu tesbit dikkatleri üzerine çekse gerekir: Karacaoğlan gibi kendisinin de büstünü dikmek için 1973 yi-

linda Ankara Müzesi Müdürü ve beraberindeki bir heyet yaşamış olduğu köye gelmiş, ancak Mekke'de vefât edip oraya defnedildiğini öğrenince bir tutanak tutarak geriye dönmüşlerdir.

Elimizde koşma, güzelleme, hicviye ve medhiyeleri bulunan av meraklısı şâirin şiirleri etrafında teşekkül etmiş bir çok hikâyeler de vardır. Keklikle ilgili olanı bunlara bir numüne teşkil eder:

En metin erkek keklik, o muhitte Ermenek Yaylaları'nda bulunurkuş. Cemâli, 6 yaylalardan birinde bulunan arkadaşına istediği kekliğin vasıflarını sayarak şu manzum mektubu yazar:

Gönül müptelâdır bilmem nesinden,
Misli görülmedik palaz olmalı.
Üç dirhem ot yiyen tüfek sesinden,
Aklı ayrılmadık palaz olmalı.

Barcın Yaylası'ndan olmalı nesli,
Çifte hıçkırıklı, kabaca sesli.
İbrahim Paş(a) ünlü, devlet nefesli,
Gönlü yorulmadık palaz olmalı.

Boğdoğan mıdıkl, şâhin suratlı,
İngiliz bakışlı, Moskof inatlı,
Seyrecik alalı, sarkak kanatlı
Daha kurulmadık palaz olmalı.

Cemâli'nin derdi cümleden aşkın,
Bir çatal imanlı, kaşları düşkün,
Gözleri küçücük, kendisi coşkun
Akıp durulmadık palaz olmalı.

Mektubu alan arkadaşı, böyle bir palaz tutarak tanıdıklarından birisiyle Cemâli'ye yollar. Ancak kekliği alan şahıs, akşam olunca bir yörük çadırına misâfir olur. Ev sahibi de avcıdır ve kekliğin iyi olduğunu hemen anlar. Misâfir uykuya varduktan sonra kendi yılmış-av yapılırken korkmuş, kekliğini (dişi) misafirin kafesine koyar. Misafir sabah olunca kekliği alır ve Cemâli'ye gelir. Cemâli, ilk bakışta kekliğin erkek olmayıp dişi olduğunu anlar ve kendisini aşağıdaki şiirle teselli eder:

Benim böyle tecellimden olmalı,
Göndermişler sarı saçlı bir gelin.
Kendim gidip bir erkeğin bulmalı,
Yine geldi inci dişli bir gelin.

Erkek derler hem temeli binâsı,
Yumurtadan kız doğurmuş anası.
Bozulmamış ellerinin kınası;
Cins yerinden ağır başlı bir gelin.

Aslını sorarsan Kuşutaşı'ndan.
Dişi tülek, şüphe etnem yaşından,
Bir kaç nikâh geçmiş bunun başından;
Boyu usul, kara kaşlı bir gelin.

Âlem bize hile etmiş yerinden,
Cemâli'nin ateş tuttu serinden.
Bir dişiyi ayırmışlar erinden
Durmaz ağlar gözü yaşlı bir gelin.

Koşmalarından bir tânesi :

Görünmez hatâdan kend'ni sakın
Hoş güzel olmuşsun vay ne sevdiğim.
Atarsın sineme kirpiğin okun(u).
Yüzünde kurulu yay ne sevdiğim.

Bağlanmış yazmayı, beyaz bürünür,
Taranmış kekilin yerde sürünür.
Hüsnüne baktıkça sinem görünür
Cemâlin yüzüme ayna sevdiğim.

Dizilmiş göğsüne çaprazı düğme,
Şızlanır, yâre var sineme değme.
Gözlerini süzüp kaşların(ı) eğme
Gerdana dökülen muy ne sevdiğim.

Cemâli'ye yârin bir bûse borcu,
Vermeyen güzele değildir zorcu.
Kendisi melektir, sîması gürcü
Hâsılı vatanın Zeyne sevdiğim.